

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:

אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה

משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858, ד.נ. שדה-גת * טל': 08-8581440 * פקס: 08-8503835

שנת תשס"ו

פרשת יתרו

א. מדרש רבה. ת. דָּבָר אַחַר: אִמְלֹךְ בְּשָׂר נָדָם יוֹצֵא לְאִמְרָה יוֹצֵא יְחִידִי, וְלָקָם -
 פָּרַק כִּי פִסוּק ב': יוֹצֵאִין עִמּוֹ רַבִּי רַבּוֹת, וְתִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן, אֶלָּא כְּשִׁיּוֹצֵא לְמִלְחָמָה
 יוֹצֵא לְעִצְמוֹ, שְׁנָאֵמַר: (שמוח טו. ג.) 'ה' אֵלֶשׁ מִלְחָמָה', וְכִשְׁהוּא יוֹצֵא לְתַת תּוֹרָה
 בְּסִינֵי יוֹצֵאוֹ עִמּוֹ יִרְבִּי רַבּוֹת, שְׁנָאֵמַר: (חלהים טו. יח) 'רַבֵּב אֱלֹהִים רַבְתִּים אֶלְפֵי
 שְׁנָאֵן'.

מלאכה

1. מה פירוש הַמִּשְׁלָּה: "יוֹצֵא לְאִמְרָה"?
2. מה רוצה המדרש ללמדנו בקווא לתאר מִלְחָמָה בֶּסֶר וְדַם וְהַתְנַהֲלוֹת?
3. האם זהו תאור מצב או בנכחות מִלְחָמָה רִאשִׁית?
4. כמה באופן עקרוני שונה התנהגות הקב"ה?
5. מה מסת' צנין מתן תורה עם "רבי רבבות"?
6. מה צנינו ללמוד מכל זה?

* * *

ב. מלאכת מחשבת.

פרק כ' פסוק ב':

אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים:

אשאל

ואנחה מהו שכלל התורה פעמים רבות דקוק הקב"ה לומר שהוליא את
 ישראל מבית עבדים והיה די שיאמר ממלרים, וידענו שהיו שמה עבדים. ואם
 ירצה לזכור מה שהיה שמה, היה נוח לומר מהיות להם עבדים? ואמרתי בזה שרצה הקב"ה
 להודיענו גודל החסד שעשה עמנו כי מאחר שהיינו עבדים במלרים הנה היינו עבדים
 לעבדים שכל מלרים עבדים הם, על בלי היות להם אחוזה בארץ כנעון (בראשית מ"ז)
 ונהיה וגו' עבדים לפרעה. ועוד היום בגלותנו משעבדים אותנו בדבר הזה ולא יתנו
 לנו רשות לקנות קרקע בהחלט כי זהו אללם סימן עבדות. וידוע כמה מהגרעון והמרפס
 להיות עבדים לעבדים. (י"א) כי אמנם מי שנאג לעבוד ביותר אכזרי הוא לא ירחם
 קשה ורע מעללים כמו שמרגלל בפומייהו בחולות: אלל תעבוד למי שעבד. על כן לזה די
 יתברך שלא ימכרו ישראל לעבדים לפי שהוא הסידם מעבודה היותר שפלה שהיא היות
 עבדים לעבדים והביאם לעבודה היותר נכבדת להיות עבדים לאדון שאין עליו אדונים
 באמרו (במדבר כ"ה) כי לי בני ישראל עבדים והואיל והואלתי אותם מארץ מלרים רענו
 מעבדי עבדים לא ימכרו ממכרת עבד ולא יהיה להם עוד אדון שהוא עבד. מדבר הזה
 רצה הקב"ה באמרו וא"כ לא יהיה לך אלהים אחרים על פני פירושנו כמו לפני רענו שלא
 בעלמה בית עבדים וא"כ לא יהיה לך אלהים אחרים על פני פירושנו כמו לפני רענו שלא
 תקח עליך אדון שהוא עבדי ואני עליו:

2/...

יתרו

אלות

1. מהי השאלה שפרשנו מצלה ומה אופיה מצטרף לסגנון?
2. מה המיוחד בעצמות המצרים המחרית את הצנין?
3. פרשנו מביא להוכחה את מצב היהודים בימי הביניים וחוסר לכויותיהם, על מה הוא מתבסס?
4. עבדי עבדים הם הדרכה הנמוכה ביותר, איך ולמה?
5. מה עם כן מציינת העובדה שהקב"ה "הוציאנו מביית עבדים" ולמה חשוב להדגיש זאת?
6. אינה דין מתבאר על ידי זה?
7. איך הוא מפרש: "על פניו"?

* * *

ג. הכתב והקבלה.

פרק כ' פסוק ב':

אנכי ה' א. יס

במונה מקרא זה דעות שונות בין הרמב"ם והרמב"ן והספרי ורבים מפרשי לב אשר אחס, וכולם צדק חסד ילכו לכלול צמנות עשה זו מדעות אמתיות, וכל דברים לך ומישרים, והוסף עליהם רצו לאמר, יחכן כי תוכן זאת המורה היא לכלול זה יסוד גדול, והיא: שאע"פ שכל גוי הארץ עושים שהוא צ"ה יולר הכל, כי זה מן המושכלות הראשונות הנחוצות בשכל, לרין לדעת שיש שתי מיני הכנות שבהם ה' צ"ה נוהג עם צרותיו, וכנגדן יש שתי מיני עבודות ומעשים שציינים הצרות לעבוד בהם ליוגר הכל ית'. הכנה השתה היא אשר חלק ה' אותה לכל העמים תחת השמים, שכן ופרענותן תלויין בדברים הנסוגין, וכנגד זה אין העמים ציינים לעבוד את ה' רק צמנות מדעיות שהן ז' מלות צני נח ופתיחות, והנהגה הסני היא אשר הס"י נוהג בה עם ישראל שהן חלקו ופתיחות, והיא למעלה מן הכנה כ"ל צדק קלם ובחלום נפלא, ולקמת זה ציינים ישראל לעבוד את ה' בעבודות קדושות, וזאת תורה ה' הכוללת תרי"ג מלות ופתיחות כולם ופי הגבורה, ואנחנו ישראל ציינים לקבל על עצמנו ההנהגה העליונה הזאת ולעבדו בתורה וצמנות הערכים לגמולה, כי ה' מלכנו, הוא מסוקקנו. ולפי שצמנותה הזאת תלויים קבול התורה ושניית המלות, שם הדיעם שקיו ומשפטיו ה' הדבור הראשון ששמענו בהר סיני, "אנכי ה' אלו" כלומר שמוע ישראל אנכי ה', אף כי אין אל מבלעדי. הנני אלהיך צייסוך מנהיגך ומלכך, לכן אחס צייס לעבדני בתורותי וצמנותי אשר חלום חליך מה שלא לויחי לשאר העמים, לפי שהולאחך מלך מלרים, ונצית עבדים, בלחות וצמנותים, וקניתי אתכם להיות לי לעבדים; ולכן קראו אצותינו ושמותינו המורה הזאת קבלת מלכות שמים, ואם ה' ענין המורה הזאת לדעת שיש אלוה שהוא בורא הכל משגיש על כל, ה' להם לומר קבלת אמונת השם, אמונת ילחמו, אמונת השגשגו, אבל קבלת קבלת מלכות שמים להורות שהמורה היא לקבל עלינו מלכות השם המולך עלינו צמנותה הכפולה המיוחדת לצני וקסורה עמה עול תורה ומורה שצייסין ישראל לעבוד בהן את ה' יומר מנה שציינים שאר העמים, וזהו מלכות קבלת עול מלכות שמים:

אלות

1. מה הן הדעות השונות על המפרשים אשר אתם מסכים פרשנו כצקרון?
2. מה מוסיף לדעתו הפרשן רנ"ו ופרשנו תואם בו?
3. מה ההבדל היסודי בין כלל האנושות לבין בני ישראל ומה זה מתבטא?
4. למה, אנוחו בני ישראל, "חייבים לקבל על עצמנו ההנהגה...?"
5. איך הוא מדגיר את "קבלת עול מלכות שמים"?
6. לאור כל זאת מצטט מה היה קשה לו בפסקונו אשר אותו הוא בא לבאר כאן?

* * *

(ו) לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא, השרש "שוה" ואל"ף תמורת ההיא כאל"ף בחטא. ענין המלה הזאת כענין שקר, אך פעמים ענינה כענין חנם, כמו "שקר", שלפעמים ענינו חנם כמו: אך לשקר שמרתי (שמו"א כה, כא) והכל ענין אחד, כי השקר הבל ותהו ודבר שאינו, ופירושו: לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא — לחנם, שלא תשבע בשמו כי אם לצורך. כי מי שנשבע על הדבר שהוא (שקיים) אף על פי שהוא אומר אמת, מאחר שהשבעה אינה לצורך אלא נשבע לחנם לוקה משום שבעת שוא. וכן אמרו (ירושלמי שבעות פ"ג הלכה כד) האי מאן דמשתבע על תנין דאינון תנין לוקה משום שבעות שוא. וכן תרגום אונקלוס: לשוא — למגנא כלומר חנם, וכן לשוא — לשקרא כדעת ר"ל (ביצועות כא, א, ותמורה ג, ב) י.

ד. דד"ק.

פרק כ' פסוק ז':

1. האם הקושי הוא לפני או אחר לבק?
2. איך הוא מסביר את המושג: "וא"?
3. איך יכול להיות שקר וחונם, ניהת פירוש de in אחד?
4. למה הנשבע על לב צורק, לוקה?

אלות

* * *

31

ה. ספורנו .

פרק כ' פסוק ז': (ז) לא תשא. בשבועת האלה³², על דרך³³ "ונשא בו אלה להאלתו"³⁴ (מלכים א ה, לא). לשוא. לשקר, כי אין ספק שתחול באפן זה אלת השבועה על הנשבע³⁵. כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא. להכל ובלתי צרך³⁶, כי אף-על-פי שישבע על האמת לא ינקה ה' אותו מאלת השבועה³⁷, כל-שכן כשישבע לשקר³⁸, כי אין כבודו שישא האדם את שמו, וזלתי לקים איזה אמת אשר לא יקים בלעדיו³⁹. אמן השבועה בשמו כשתהיה לשקר, שאמר הנשבע "זה אמת כמו שהאל יתברך אמת", הנה הוא כופר ומחלל את שמו, כאומר שאין האל יתברך אמת, כאמרו "ולא תשבעו בשמי לשקר, וחללת⁴⁰ את שם אלהיך" (ויקרא יט, יב).

32. ולא בהזכרה בעלמא מחוץ למסגרת שבועה. וכך בחז"ל שבועות כא.א. 33. ראייה לכך שהלשון נש"א בשבועת האלה קא עסקינן. 34. שלא כדרך ד"ה ונשא בו אלה. וחייבו הדין להשיבו. נש"א מענין "משאת מאומה" שהוא לשון חוב. 35. כלומר, שבועת השקר בשם ה' שאינה יכולה לחול על מה שנשבע עליו, כי 'חותמו של הקב"ה אמת', אינה חוזרת ריקם, אלא חוזרת על ראש הנשבע עצמו. 36. שלא כפירוש "לשוא" הראשון שהוא 'לשקר'. 37. כי גם השימוש בשם ה' ללא צורך לעבירה תיחשב. 38. וזה ה"כ"י של נתינת טעם (ולא "כ"י מלשון "ש"). כלומר מזה שה' יעניש את המשתמש בשמו לאמת אבל שלא לצורך, הוכחה שבדאי יעניש את המשתמש בשמו לשקר. וא"כ נושא הפסוק הוא שבועת שקר (וענישו מנומק ע"י עונש של שבועה בלא צורך). לא כדעת רז"ל בשבועות כא,א שפסוקנו מדבר על שבועה שלא לצורך. (מעין פירוש כזה מצינו אצל רש"י לפרשת משפטים כב,כב "אם ענה תענה אותו" - סופך לקבל עונש - "כי אם צעק יצעק וגו'", כלומר מן התגובה החריפה שתבא בעקבות צעקתו, תבין שאפילו בלא צעקה לא תצא נקי, עיין שם במפרשי רש"י). 39. דהיינו במצב של צורך מוכרח שאי אפשר בלעדיו, כי זה שימוש הגון בחותמו שהוא אמת. 40. הרי שיסוד איסור שבועת שקר הוא החילול-השם שבו. וכך כתב הרמב"ע בפסוקינו וקילסו הרמב"ן, בזה היא חמורה יותר בהרבה משבועה שלא לצורך.

אמרו:

1. **למה פרשנו מקפיד להסביר שהכוונה כאן בהזכרת שם השם היא דוקא באלה ולא סתם?**
2. **פרשנו קובע כי יש בפסוקנו שני אובנים שונים בשני הפירושים fe "וא" פצט "afa לצורק" ופצט "לפקר", איך הוא מסביר זאת?**
3. **איך לומדים "מתוך fe לא לצורק" על צונשו fe הנשמע לפקר?**
4. **היכן ומתי יש חיפוף השם?**

